

GREGORIAANSE VESPERS

Elke eerste en derde zaterdag van de maand om 16:00 uur,
De Papegaai, Kalverstraat 58, Amsterdam.

Quatertemperzaterdag van de Advent, 18 dec 2021

Moeder Gods Vladimirskaja (Rusland, eind 17e eeuw; prototype ca. 1130, Constantinopel)

Gregoriana Amsterdam is een onafhankelijk koor dat zich heeft gespecialiseerd in de uitvoering van het Gregoriaans en andere middeleeuwse monofone liturgische zang. Meer informatie vindt u op onze website.

www.gregoriana.nl

Een toelichting op het programma staat achter in dit boekje.

Lucernarium (Ps 18:29-31)

Quoniam tu illuminas lucernam
meam, Domine; * Deus meus,
illumina tenebras meas.
V. Quoniam in te eripiar a
tentatione; * Deus.

Gij ontsteekt, Heer, het licht van
mijn luchter; * mijn God, maakt mij
het donker tot licht.
V. Ja, met U bestorm ik de
beproeving. * mijn God.

Openingsvers

V. Deus, in adiutorium meum
intende.
R. Domine, ad adiuvandum me
festina. Gloria Patri et Filio, et
Spiritu Sancto. Sicut erat in
principio et nunc et semper, et in
saecula saeculorum. Amen.
Alleluia.

V. God, kom mij te hulp.
R. Heer, haast U mij te helpen.
Eer aan de Vader, en de Zoon, en
de Heilige Geest. Zoals het was in
het begin en nu en altijd, en in de
eeuwen der eeuwen. Amen.
Alleluia.

Lezing (Jesaja 35: 1-7)

Haec dicit Dominus: Laetabitur
deserta et invia, et exsultabit
solitudo, et florebit quasi liliium.
Germinans germinabit, et
exsultabit laetabunda et
laudans: gloria Libani data est
ei: decor carmeli, et Saron, ipsi
videbunt gloriam Domini, et
decorem Dei nostri. Confortate
manus dissolutas, et genua
debilia roborate. Dicite
pusillanimis: Confortamini, et
nolite timere: ecce Deus vester
ultionem adducet retributionis:
deus ipse veniet, et salvabit

Dit zegt de Heer: Verblijden zal zich het
woeste en onbegaanbare land, en
juichen zal de wildernis, en bloeien zal
zij als de lelie. Welig zal zij groeien en
juichen zal zij in vreugde en in lofzang;
de heerlijkheid van de boomrijke
Libanon is haar gegeven, de pracht van
de vruchtbare Karmel en van het welige
landschap Saron; zij zullen zien de
heerlijkheid des Heren en de luister van
onze God. versterkt de slappe handen
en bevestigt de wankelende knieën.
Zegt aan de kleinmoedigen: Schept
moed en vreest niet! Zie, uw God zal de
wraak brengen der vergelding, God zelf

vos. Tunc operientur oculi caecorum, et aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut cervus claudus, et aperta erit lingua mutorum: quia scissae sunt in deserto aquae, et torrentes in solitudine. Et quae erat arida, erit in stagnum, et sitiens in fontes aquarum: ait Dominus omnipotens.

zal komen en Hij zal u verlossen. Dan zullen de ogen der blinden ontsloten worden, en de oren der doven zullen opengaan. Dan zal de lamme springen als een hert en de tong der stommen zal ontbonden zijn; want uit de woestijn zijn wateren ontsprongen en stromen in de wildernis. En wat dor was, zal worden tot een meer, en het dorstige tot waterbronnen, zegt de almachtige Heer.

Graduale (Psalm 80:3,18)

Excita, Domine, potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos.
V. Fiat manus tua Domine super virum dexterarum tuarum et super filium hominis quem confirmasti tibi.

Laat thans ontwaken, Heer, uw kracht; kom tot onze verlossing.
V. Zij uw hand, Heer, over deze uw gunsteling, het geslacht dat Gij sterkte verleend hebt.

Lezing (Jesaja 45:1-8)

Haec dicit Dominus christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem eius gentes, et dorsa regum vertam, et aperiam coram eo januas, et portae non claudentur. Ego ante te ibo: et gloriosos terrae humiliabo: portas aereas conteram, et vectes ferreos confringam. Et dabo tibi thesauros absconditos, et arcana secretorum: ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel. Propter servum meum Jacob, et Israel electum meum, et vocavi te nomine tuo: assimilavi te, et non cognovisti me. Ego Dominus, et non est amplius: extra me non est Deus: accinxi te, et non cognovisti me: ut sciant hi, qui ab ortu solis, et qui ab occidente, quoniam

Dit zegt de Heer tot mijn gezalfde, tot Cyrus, wiens rechterhand ik heb gegrepen, om volken ten onder te brengen voor zijn aangezicht en koningen op de vlucht te drijven en deuren voor hem te openen en geen poorten zullen gesloten blijven. Ik zal u voorafgaan, en de roemzuchtigen der aarde zal ik vernederen, metalen poorten zal ik verbrijzelen en ijzeren grendels verbreken. En ik zal u geven de verborgen schatten en wat heimelijk verholen is, opdat gij weten moogt, dat ik de Heer ben, die u bij name roep, ik de God van Israel, om wille van mijn dienstknecht Jacob en van Israel, mijn uitverkoren; en ik riep u bij uw naam. Ik gaf u een erenaam, en gij kende Mij niet! Ik ben de Heer en er is geen andere; buiten Mij is er geen God; ik omgordde u, en gij kende Mij niet; opdat die van de opgang der zon en

absque me non est. Ego Dominus, et non est alter, formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem, et creans malum: ego Dominus faciens omnia haec. Rorate caeli desuper, et nubes pluant justum: aperiatur terrae, et germinet Salvatorem: et justitia oriatur simul: ego Dominus creavi eum.

die van de ondergang erkennen, dat er geen is buiten Mij; Ik ben de Heer, en er is geen andere, die het licht gevormd en de duisternis geschapen heb, die vrede breng en onheil schep; Ik de Heer, Ik ben het die alles doe. Dauwt, hemelen, van boven, en dat de wolken regenen de gerechte; de aarde opene zich en doe de Verlosser ontspruiten en de gerechtigheid ontkieme te gader. Ik, de Heer, heb hem geschapen.

Graduale (cf Ex. 16:6,7; Is. 35:4 Ps. 80:2,3)

Hodie scietis, quia veniet Dominus, et salvabit nos: et mane videbitis gloriam eius.
V. Qui regis Israel, intende: qui deducis velut ovem Joseph: qui sedes super Cherubim, appare coram Effrem, Benjamin et Manasse.

Heden zult gij weten, dat de Heer komen en ons verlossen zal: en morgen zult gij zijn heerlijkheid zien.
V. Herder Israels, hóór! Gij, die Jozef leidt als uw schapen, die troont op de cherubs, verschijn ons, voor Efraïm, Benjamin en Manasse.

Lezing (Daniel 3:47-51)

In diebus illis: Angelus Domini descendit cum Azaria, et socii eius in fornacem: et excussit flammam ignis de fornace, et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem. Flamma autem effundebatur super fornacem cubitis quadraginta novem: et eripuit, et incendit quos reperit juxta fornacem de Chaldaeis ministros regis, qui eam incendebant. Et non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quidquam molestiae intulit. Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant, et glorificabant, et benedicebant Deum in fornace, dicentes:

In die dagen was de engel des Heren bij Azarias en zijn gezellen in de oven neergedaald; en hij dreef de vlam van het vuur de oven uit, en hij maakte het midden van de oven als woei er een wind van dauw; en de vlam spreidde zich boven de oven uit, negen en veertig el hoog; en zij sloeg uit en verbrandde van de Chaldeëen de dienaren van de koning, die de oven hadden aangestoken, die zij bij de oven bereikte. En het vuur raakte hen volstrekt niet en deerde hen niet en veroorzaakte hun niet de minste last. Toen loofden deze drie als uit één mond en verheerlijkten en zegenden God in de oven, zeggende:

Canticum trium puerorum (Daniel 3:56-90)

Benedictus es in firmamento caeli:
et laudabilis, et gloriosus, in
saecula.

1 Benedicite omnia opera Domini
Domino: Benedicite caeli Domino:
Benedicite Angeli Domini Domino.
* Hymnum dicite et superexaltate
eum in saecula.

2 Benedicite aquae quae super
caelos sunt Domino: Benedicite
omnes virtutes Domini Domino:
Benedicite sol et luna Domino:
* Hymnum dicite.

3 Benedicite stellae caeli Domino:
Benedicite imber et ros Domino:
Benedicite omnes spiritus Domino.
* Hymnum dicite.

4 Benedicite ignis et aestus
Domino: Benedicite noctes et dies
Domino: Benedicite tenebrae et
lumen Domino.
* Hymnum dicite.

5 Benedicite frigus et cauma
Domino: Benedicite pruina et nives
Domino: Benedicite fulgura et
nubes Domino.
* Hymnum dicite.

6 Benedicat terra Domino:
Benedicite montes et colles
Domino: Benedicite omnia
nascentia terrae Domino.
* Hymnum dicite.

7 Benedicite maria et flumina
Domino: Benedicite fontes
Domino: Benedicite coete et omnia
quae moventur in aquis Domino:
* Hymnum dicite.

8 Benedicite volucres caeli
Domino: Benedicite bestiae et
universa pecora Domino:
Benedicite filii hominum Domino.
* Hymnum dicite.

9 Benedicat Israel Dominum:

Geloofd zijt Gij in het firmament des
hemels, en prijzenswaardig en roemrijk,
voor eeuwig.

1 Looft, alle werken des Heren, de
Heer. Looft, hemelen, de Heer. Looft,
engelen des Heren, de Heer.
* Zingt een loflied en verheft Hem hoog
voor eeuwig.

2 Looft, wateren die boven de hemelen
zijn, de Heer. Looft, alle krachten des
Heren, de Heer. Looft, zon en maan, de
Heer.
* Zingt een loflied.

3 Looft, sterren des hemels, de Heer.
Looft, stortbui en dauw, de Heer. Looft,
alle winden, de Heer.
* Zingt een loflied.

4 Looft, vuur en hitte, de Heer. Looft,
nachten en dagen, de Heer. Looft,
donker en licht, de Heer.
* Zingt een loflied.

5 Looft, koude en warmte, de Heer.
Looft, rijp en sneeuw, de Heer. Looft,
bliksem en wolken, de Heer.
* Zingt een loflied.

6 Laat de aarde de Heer loven. Looft,
bergen en heuvels, de Heer. Looft, alle
dingen die groeien uit de aarde, de
Heer.
* Zingt een loflied.

7 Looft, zeeën en rivieren, de Heer.
Looft, bronnen, de Heer. Looft, grote
zeevissen en al wat zich beweegt in de
wateren, de Heer.
* Zingt een loflied.

8 Looft, vogels des hemels, de Heer.
Looft, beesten en alle kleinvee, de
Heer. Looft, kinderen der mensen, de
Heer.
* Zingt een loflied.

9 Laat Israël de Heer loven. Looft,

Benedicite sacerdotes Domini
Domino: Benedicite servi Domini
Domino.

* Hymnum dicite.

10 Benedicite spiritus et animae
iustorum Domino: Benedicite
sancti et humiles corde Domino.

* Hymnum dicite.

11 Benedicite Ananias, Azarias,
Misaël Domino:

* Hymnum dicite et superexaltate
eum in saecula.

priesters des Heren, de Heer. Looft,
dienaars des Heren, de Heer.

* Zingt een loflied.

10 Looft, geesten en zielen der
rechtvaardigen, de Heer. Looft, vromen
en nederigen van hart, de Heer.

* Zingt een loflied.

11 Looft, Hananja, Azarja, Misaël, de
Heer.

* Zingt een loflied en verheft Hem hoog
voor eeuwig.

Vers

V. Rorate caeli desuper et nubes
pluant justum.

R. Aperiat terra et germinet
Salvatorem.

V. Dauwt, hemelen, van boven, en
wolken regent de Gerechte.

R. De aarde openen zich, en doe de
Verlosser ontspruiten.

Magnificat-antifoon

Ave Maria, gratia plena,
Dominus tecum, benedicta tu in
mulieribus, et benedictus fructus
ventris tui, Jesus. Sancta Maria,
Mater Dei, ora pro nobis
peccatoribus, nunc et in hora
mortis nostrae. Amen.

Wees gegroet, Maria, vol van genade, de
Heer is met U, gij zijt de gezegende
onder de vrouwen, en gezegend is
Jezus, de vrucht van uw schoot. Heilige
Maria, Moeder van God, bid voor ons,
zondaars, nu en in het uur van onze
dood. Amen.

Magnificat (Lc 1:46-55)

1 Magnificat anima mea Dominum:

2 Et exsultavit spiritus meus in Deo
salutari meo.

3 Quia respexit humilitatem
ancillae suae: ecce enim ex hoc
beatam me dicent omnes
generationes.

4 Quia fecit mihi magna qui potens
est: et sanctum nomen ejus.

1 Hoog prijst mijn ziel de Heer:

2 En mijn geest jubelt in God, mijn
Redder;

3 Omdat Hij heeft omgezien naar de
geringheid van zijn dienstmaagd.
Zie, van nu af prijzen mij zalig alle
geslachten.

4 Want Hij die machtig is, heeft
grote dingen aan mij gedaan: heilig
is zijn Naam.

5 Et misericordia ejus a progenie
in progenies timentibus eum.

6 Fecit potentiam in brachio suo:
dispersit superbos mente cordis
sui.

7 Deposuit potentes de sede, et
exaltavit humiles.

8 Esurientes implevit bonis: et
divites dimisit inanes.

9 Suscepit Israel puerum suum,
recordatus misericordiae suae.

10 Sicut locutus est ad patres
nostros, Abraham et semini ejus in
saecula.

11 Gloria Patri et Filio, et Spiritui
Sancto.

12 Sicut erat in principio et nunc et
semper, et in saecula saeculorum.
Amen.

5 Zijn barmhartigheid gaat van
geslacht op geslacht voor hen, die
ontzag voor Hem hebben.

6 Met kracht heeft Hij zijn arm
verheven, de trotsen van harte sloeg
Hij uiteen.

7 Machtigen haalde Hij neer van de
troon, en geringen heeft Hij
verheven.

8 Behoeftigen heeft Hij met gaven
overladen, en rijken met lege
handen heengezonden.

9 Opgenomen heeft Hij Israel, zijn
dienaar, zijn barmhartigheid
indachtig.

10 Zoals Hij tot onze vaders
gesproken heeft: Aan Abraham en
zijn zaad voor altijd.

11 Eer aan de Vader, en de Zoon,
en de Heilige Geest.

12 Zoals het was in het begin en nu
en altijd, en in de eeuwen der
eeuwen. Amen.

herhaling van de Magnificat-antifoon

slotgebeden

Kyrie eleison.
Christe eleison.
Kyrie eleison.

Heer, ontferm U.
Christus, ontferm U.
Heer, ontferm U.

Pater noster, qui es in caelis:
sanctificetur nomen tuum: adveniat
regnum tuum: fiat voluntas tua, sicut
in caelo, et in terra: Panem nostrum
quotidianum da nobis hodie: et
dimitte nos debita nostra, sicut nos
dimittimus debitoribus nostris: et ne
nos inducas in tentationem,
R. Sed libera nos a malo.

Onze Vader, die in de hemel zijt,
uw naam worde geheiligd, uw rijk
kome, uw wil geschiede op aarde
zoals in de hemel. Geef ons heden
ons dagelijks brood, en vergeef
ons onze schuld, zoals ook wij aan
anderen hun schuld vergeven, en
leid ons niet in bekoring,
R. maar verlos ons van het kwade.

V. Domine, exaudi orationem meam.
R. Et clamor meus ad te veniat.

V. Heer, verhoor mijn gebed,
R. En mijn geroep kome tot U.

Oremus:

Excita, quaesumus, Domine, potentiam tuam, et veni: et magna nobis virtute succurre; ut per auxilium gratiae tuae, quod nostra peccata praepediunt, indulgentia tuae propitiationis acceleret: qui vivis et regnas in unitate Spiritus Sancti, Deus, per omnia saecula saeculorum.

R. Amen.

V. Domine, exaudi orationem meam.
R. Et clamor meus ad te veniat.

V. Benedicamus Domino.
R. Deo gratias.

V. Divinum auxilium maneat semper nobiscum.
R. Et cum fratribus nostris absentibus. Amen.

Laat ons bidden

Verwek, smeken wij, Heer, uw macht en kom, en sta ons bij met grote kracht; opdat door de hulp uwer genade uw barmhartige ontferming bespoedige, wat door onze zonden wordt tegengehouden. Gij die als God leeft en regeert in de eenheid van de Heilige Geest, in de eeuwen der eeuwen. R. Amen.

V. Heer, verhoor mijn gebed,
R. En mijn geroep kome tot U.

V. Laten we de Heer loven.
R. God zij dank.

V. De goddelijke hulp blijve altijd met ons.
R. En met onze afwezige broeders en zusters. Amen.

Slotzang

Rorate caeli desuper,
et nubes pluant justum. (2x)

1. Ne irascaris Domine, ne ultra memineris iniquitatis: ecce civitas Sancti facta est deserta: Sion deserta facta est: Jerusalem desolata est: domus sanctificationis tuae et gloriae tuae, ubi laudaverunt te patres nostri.

Rorate caeli desuper,
et nubes pluant justum.

2. Peccavimus, et facti sumus tamquam immundus nos, et

Dauwt, hemelen, van boven,
en wolken regent de Gerechte. (2x)

1. Wees niet langer vertoornd, o Heer, denk niet langer aan onze zonden. Zie, de heilige stad is tot woestijn geworden, Sion is tot woestijn geworden. Jerusalem is verdord, het huis van Uw heiliging en Uw heerlijkheid, waar onze vaders U geprezen hebben.

Dauwt, hemelen, van boven,
en wolken regent de Gerechte.

2. We hebben gezondigd en zijn onrein geworden en zijn ter aarde gevallen als

cecidimus quasi folium universi:
et iniquitates nostrae quasi
ventus abstulerunt nos:
abscondisti faciem tuam a nobis,
et allisisti nos in manu iniquitatis
nostrae.

Rorate caeli desuper,
et nubes pluant justum.

3. Vide Domine afflictionem
populi tui, et mitte quem
missurus es: emitte Agnum
dominatorem terrae, de petra
deserti ad montem filiae Sion: ut
auferat ipse jugum captivitatis
nostrae.

Rorate caeli desuper,
et nubes pluant justum.

4. Consolamini, consolamini,
popule meus: cito veniet salus
tua: quare moerore consumeris,
quia innovavit te dolor? Salvabo
te, noli timere, ego enim sum
Dominus Deus tuus, Sanctus
Israël, Redemptor tuus.

Rorate caeli desuper,
et nubes pluant justum.

een blad, en onze zonden hebben ons
als de wind weggeblazen. U hebt Uw
aangezicht verborgen voor ons en ons
verpletterd door de zwaarte van onze
schuld.

Dauwt, hemelen, van boven,
en wolken regent de Gerechte.

3. Aanschouw, Heer, de droefheid van
Uw volk, en zend ons degene, die U
zenden wil. Zend het Lam, de heerser
van de Aarde, van de rotsen der
woestijn tot de berg van de dochter van
Sion, opdat hij het juk van onze
knechting wegneemt.

Dauwt, hemelen, van boven,
en wolken regent de Gerechte.

4. Ge zult getroost worden, getroost
worden, Mijn volk! Spoedig zal uw heil
komen. Waarom verliest u zich in
verdriet, terwijl dit juist uw smart
verdiept heeft? Vrees niet, Ik zal u
redden. Want ik ben de Heer, uw God,
de Heilige van Israël, uw Verlosser.

Dauwt, hemelen, van boven,
en wolken regent de Gerechte.

*Het voortbestaan van de Gregoriaanse Vespers is mede afhankelijk van uw giften.
Collecte bij de uitgang. Bij voorbaat dank voor uw gift.*

Toelichting op het programma

De *Vespers* vormen het traditioneel christelijk avondgebed. Begin zesde eeuw schrijft Benedictus van Nursia (480-547) in zijn beroemde *Regel voor Monniken*: "De profeet zegt: *Zeven maal daags heb ik uw lof gezongen*. Dit heilig getal zeven zullen wij waar maken, als wij de plichten van onze dienstbaarheid nakomen op de uren van Lauden, Priem, Terts, Sext, Noon, Vespers en Completen [...] De *Vespers* blijven beperkt tot vier psalmen met hun antifonen. Na deze psalmen wordt de les gezegd; vervolgens komt het responsorie, de ambrosiaanse hymne, het vers, het kantieken uit het Evangelie, de litanie en het *Onze Vader* dat als slotgebed dient."

Wij zingen niet zeven maal daags (Ps 118:164), maar slechts twee keer per maand. Ook staan wij niet midden in de nacht op (Ps 118:62) voor de Metten. Onze "drie kwartier voor God" verbleken bij vele benedictijner uren. Om het weinige dat wij doen in perspectief te plaatsen en iets van de rijkdom van de traditie tot zijn recht te laten komen, volgen wij daarom niet blindelings de boeken. Wij ontlenen onze thematiek aan de liturgische kalender. Dat komt tot uiting in de teksten van zang en gebed. Verder zingen wij vóór de *Vespers*, ná de lezing, en ter afsluiting toepasselijke gezangen uit het Gregoriaans of uit verwante tradities als het Ambrosiaans, het Oud Romeins en het Mozarabisch.

Vandaag zingen we in plaats van psalmen en antifonen, delen uit de liturgie van de quateremperzaterdag van de Advent. De quateremperdagen waren boetedagen op de woensdag, vrijdag en zaterdag voorafgaand aan een nieuw seizoen. Deze dagen werden tot halverwege de twintigste eeuw gevierd. De zaterdag kende een reeks lezingen met graduales, afgesloten met Daniel 3:47-51. Die laatste lezing werd gevolgd door het *Lied van de drie jongelingen in de vuuroven* (Daniel 3:56-90), waarin heel de schepping wordt opgeroepen God te loven. Een heel bijzonder gezang. Het is niet alleen het langste stuk uit de gregoriaanse overlevering, het heeft ook duidelijk compositorische verwantschap met de benedictiones van de Mozarabische ritus die tot de elfde eeuw op het Iberisch schiereiland toonaangevend was. Daarmee zou het een melodische sleutel kunnen zijn voor de reconstructie van het verloren melos van die Mozarabische ritus.

Als slotzang zingen we *Rorate caeli*, een neo-gregoriaans stuk op een tekst die wel wordt toegeschreven aan de Noord-Spaanse dichter Prudentius (348-413?). Het vormt een soort tweeluik met *Attende Domine* uit de Vasten, waarvan de tekst afkomstig is uit de Mozarabische ritus van de tiende eeuw. De muziek van *Rorate* lijkt erg op een leestoon uit de Metten van Kerst en is afkomstig van Francis Bourgoing (1585-1662), uitgegeven in zijn *Directorium Chori* (1634). Oorspronkelijk een processiegezag, wordt het ook wel met olopend aantal strofen verdeeld over de zondagen van de Advent. *Rorate* verscheen meer dan 70 keer op plaat of CD, *Attende* meer dan 50 keer. *Rorate* ademt de geest van de veel oudere Spaanse klaagzangen die door Germán Prado in 1934 werden uitgegeven in zijn *Cantus Lamentationum*.

